

NUOLATINIS TARPTAUTINIS TEISINGUMO TEISMAS KAIP TAIKAUS GINČŲ SPRENDIMO INSTITUCIJA 1921–1939 METAIS

Doktorantas Gintaras Šapoka

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės istorijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 45 39
Elektroninis paštas tistk@ltu.lt

Pateikta 2004 m. liepos 23 d.

Parengta spausdinti 2004 m. gruodžio 30 d.

Pagrindinės sąvokos: Tautų Sąjunga, Nuolatinis Tarptautinis Teisingumo Teismas, Teismo statusas, Teismo kompetencija.

S a n t r a u k a

Straipsnyje apžvelgta Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo įsteigimas, kompetencija ir veikla iki 1939 m. 1921 m. pradėjęs savo veiklą Teismas buvo pirmasis toks teismas tarptautinės teisės istorijoje. Lietuva šiame teisme turėjo 3 bylas ir jas iš esmės laimėjo.

Teismo organizacija, kompetencija, veikla sulaukė ir prieškario Lietuvos teisininkų dėmesio. D. Krivickas 1935 m. išleido veikalą „Nuolatinis Tarptautinis Teisingumo Tribunolas“, tačiau ši studija neapėmė visos Teismo veiklos.

Tiek Lietuvos, tiek užsienio teisės doktrina skyrė daug dėmesio Teismo klausimams, tačiau daugiausia buvo diskutuojama dėl teismo veiklos. Sovietinė teisės doktrina skeptiškai vertino Teismo veiklą, tačiau apžvelgus nagrinėtas bylas galima konstatuoti, kad Teismas buvo viena iš pagrindinių tarptautinių institucijų, kuriose mažosios valstybės sėkmingai galėjo apginti savo teisėtus interesus. Teismas, nors ir įkurtas Tautų Sąjungos, buvo nepriklausoma institucija.

Teismo įsteigimo aplinkybės

Dar 1907 m. Hagos Taikos konferencijoje konvencija buvo patvirtintos taikaus ginčų sprendimo priemonės. Šioje konferencijoje buvo iškeltas pasiūlymas sudaryti nuolatinį tarptautinį teismą. Vis dėlto konferencijos organizatoriams, didžiosioms valstybėms ir konvencijos signatarėms trūko bendro sutarimo dėl tokio teismo įkūrimo. Didžiosios valstybės pageidavo teisme turėti išskirtinę padėtį, o tai, suprantama, netenkino mažesniųjų valstybių intereso [1, p. 988–989].

Pirmasis pasaulinis karas, jo padariniai parodė, kad iki šiolei vyravę arbitražiniai valstybių ginčų sprendimo būdai neužtikrina taikos tarptautinėje bendruomenėje, todėl vėl buvo prisiminta tarptautinio teismo, kaip nuolatinės taikaus ginčų sprendimo institucijos, įkūrimo idėja. Tokio teismo įkūrimas tapo viena iš Versalio sutarties kertinių atramų.

Paryžiaus taikos konferencijoje 1919 m. sausio 25 d. buvo priimta rezoliucija įkurti Tautų Sąjungą. 1919 m. sausio 31 d. Anglijos ir JAV atstovų siūlymu Taikos konferencijoje rengiant Tautų Sąjungos statuto projektą buvo priimtas nutarimas steigti kartu ir nuolatinį tarptautinį teismą [2, p. 50–52].

Tautų Sąjungoje buvo sukurta komisija Teismo statutui rengti. Šiai komisijai buvo pateikti trys statuto projektai: JAV pateikė Herst'o ir Millerio projektą, Prancūzijos vyriausybė – Prancūzų teisininkų komisijos 1918 m. parengtą projektą ir Italijos vyriausybė – M. Orlando projektą. Apsvarsčiusi pateiktus projektus komisija nusprendė, kad priimtinausias yra JAV teismo projektas. Jis ir tapo vėlesnio statuto pagrindu. Taip pat šiuo pagrindu buvo suformuluota Tautų Sąjungos statuto 14 str. dėl Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo steigimo [3, p. 62–67]. Čia taip pat buvo pavesta Tautų Sąjungos Tarybai parengti galutinį Teismo statuto projektą ir pateikti jį Sąjungos nariams.

Tautų Sąjungos Statuto 14 str. kartu buvo nurodytos būsimo teismo kompetencijos ribos. Teismas turėtų spręsti visus tarptautinius ginčus, dėl kurių šalys kreiptųsi į teismą. Teismui buvo numatyta ir teisė teikti konsultacines išvadas dėl ginčo ar klausimo, kurį pateiktų Taryba arba Asamblėja.

Remiantis Tautų Sąjungos statuto 14 str. Tautų Sąjungos Taryba 1920 m. vasario 10 d. sudarė teisininkų komisiją, kuri galutinai turėjo parengti būsimo teismo statuto projektą. Ši komisija Hagoje pirmininkaujama E. Descamps'o 1920 m. birželio 10 d. pradėjo darbą ir liepos 24 d. buvo parengtas Statuto projektas [3, p. 62–65]. Reikia pasakyti, kad komisija atsakė 1907 m. Hagos taikos konferencijos nuostatų dėl nuolatinio teismo, nors šios konferencijos priimtų rekomendacijų įtaka jaučiama, ir parengė naują originalų Teismo statuto projektą. 1920 m. rugpjūtį teismo projektas buvo parengtas ir perduotas Tautų Sąjungos Tarybai svarstyti.

Teisininkų komisija, rengdama statuto projektą, ypač daug dėmesio skyrė privalomosios teismo jurisdikcijos klausimui. Tarptautinių teismų istorijoje buvo nauja tai, kad buvo siūlyta plati Teismo privalomoji jurisdikcija: siekta, kad teismui būtų perduoti visi teisinio pobūdžio tarpvalstybiniai ginčai. Vis dėlto tarptautinėje bendruomenėje šiuo klausimu nebuvo vienos nuomonės [4, p. 355]. Privalomajai jurisdikcijai pritarė mažosios valstybės. Teisininkų komisija kategoriškos nuomonės šiuo klausimu nereiškė ir konstatavo, kad klausimą būtina svarstyti. Perdavus projektą svarstyti Tautų Sąjungos Asamblėjai, vėl iškilo jurisdikcijos klausimas. Didžiosios valstybės priešinosi privalomosios jurisdikcijos idėjai. Buvo padarytas kompromisas ir Statuto projekto 36 str. buvo papildytas antra dalimi – „fakultatyvine klauzule“: valstybė, esanti Tautų Sąjungos nare ar paminėta Statuto priede, gali bet kuriuo metu pareikšti sutinkanti su privalomąja Teismo jurisdikcija ginčiuose su kitomis valstybėmis, pasirašiusiomis „fakultatyvinę klauzulę“.

1920 m. gruodžio 13 d. Tautų Sąjungos Asamblėja patvirtino Teismo projektą, ir buvo parengtas pasirašymo protokolas.

Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo statutas nebuvo priimtas Tautų Sąjungos Asamblėjoje, o teisinę galią įgavo tik valstybėms dalyvėms pasirašius ir ratifikavus 1920 m. gruodžio 13 d. protokolą [5, p. 782]. Tokia statuto priėmimo tvarka aiškinama tuo, kad buvo norėta pabrėžti Teismo nepriklausomumą nuo Tautų Sąjungos. Nepaisant to, kad Teismas buvo finansuojamas per Tautų Sąjungą, tačiau nepriklausomumas buvo išlaikytas, juolab kad Teismas pagal statutą galėjo nagrinėti ne tik Tautų Sąjungai priklausančių valstybių ginčus. Taigi Teismas nebuvo tik dar viena Tautų Sąjungos institucija. Reikia pažymėti, kad taip pat ir JTO Tarptautinis Teisingumo Teismas, nors ir yra JTO institucija, tačiau nėra integruotas į kitų penkių JTO institucijų hierarchinę sistemą. Taip pabrėžiama, kad Teismas – nepriklausoma institucija, ir ši tradicija išlaikyta ir po Antrojo pasaulinio karo.

Literatūroje buvo diskutuojama, kuris teisės aktas reiškia teismo įsteigimą. Manyta, kad tai buvo Tautų Sąjungos rezoliucija arba Tautų Sąjungos statuto 14 str. Reikėtų pritarti D. Anziloti nuomonei, kad įsteigimo aktas yra daugiašalė sutartis, nes joje numatyta, kad

statutas negali būti keičiamas be ją ratifikavusių ir prie jos prisijungusių šalių sutikimo [6, p. 275]. Kartu ši pozicija sustiprina ir Teismo, kaip nepriklausomos institucijos, poziciją.

Nors buvo būgštauta, kad dėl tokios statuto priėmimo tvarkos užtruks Teismo įkūrimo procesas, tačiau ratifikacija vyko gana sklandžiai (pasirašė 46 valstybės), ir jau 1921 m. buvo renkami pirmieji teisėjai.

Teismo statutas buvo suskirstytas į tris skyrius: Teismo sudarymas, kompetencija ir Teismo procesas. Praktika atskleidė nemažai statuto trūkumų, ypač procesinių. Tuo tikslu 1929 m. teisininkų komitetas parengė statuto pataisas, tačiau kad jos įsigaliotų, reikėjo, kad jas ratifikuotų visos pasirašiusios valstybės, tad pataisos įsigaliojo tik 1936 m.

Teismo organizavimas ir sudėtis

1921 m. rugsėjo 14 d. į Nuolatinį Tarptautinį Teisingumo Teismą buvo išrinkti pirmieji teisėjai. Kaip numatė Statuto 13 str., buvo išrinkti 11 nuolatinųjų teisėjų ir keturi pavaduojantys teisėjai, renkami 9 metams paliekant teisę būti perrinktiems. Statutas skirstė teisėjus į nuolatinius ir pavaduotojus. Toks teisėjų skirstymas kėlė abejonių dėl Teismo priimtų sprendimų galiojimo: ar Teismo sudėtyje dalyvaujančių teisėjų pavaduotojų priimtas sprendimas turi menkesnę galią nei priimtas nuolatinųjų teisėjų? [3, p. 75.] Ši reikšta abejonė nebuvo pagrįsta. Teismo statutas teisėjus skirstė iš esmės procedūrine, bet ne rango prasme. Teisėjai pavaduotojai buvo tik tam, kad užtikrintų Teismo sudėtį, nuolatinį darbą, kai reikia pakeisti negalintį eiti savo pareigų teisėją, o be to, teisėjai pavaduotojai buvo renkami ta pačia tvarka kaip ir nuolatiniai teisėjai.

Teismo statutas nustatė gana sudėtingą teisėjų rinkimo procedūrą. Valstybės steigėjos būgštavo, kad išrinkti teisėjai atstovaus tik savo valstybių interesams – nukentėtų teismo objektyvumas, o kartu ir reputacija. Dėl šios priežasties buvo pasirinktas dar 1920 m. parengtas „Rut-Filimor“ projektas, pagal kurį teisėjai buvo renkami Tautų Sąjungos Tarybos ir Asamblėjos. Teisėjų kandidatūras kelti galėjo Hagos arbitražo nacionalinės grupės – po 4 kandidatus [3, p. 84–86]. Kandidatų kėlimo procedūra buvo numatyta pagal Hagos 1907 m. arbitražo konvenciją.

Sudarius kandidatų sąrašus buvo pradedamas balsavimas Tautų Sąjungos Taryboje ir Asamblėjoje. Kandidatas privalėjo gauti absoliučią balsų daugumą abiejose Tautų Sąjungos institucijose. Jei būdavo balsuojama už kelis tos pačios valstybės kandidatus, tuomet teisėju tapdavo vyresnis amžiumi kandidatas. Vis dėlto ne visuomet buvo įmanoma surinkti balsus abiejose institucijose. Po trijų nesėkmingų balsavimų buvo rengiama bendra konferencija ir išrenkami teisėjai – tai įvyko jau per pirmus rinkimus.

Be nuolatinųjų teisėjų ir pavaduotojų, Teismo statutas numatė ir *ad hoc* teisėjus. Nacionaliniai teisėjai sulaukė nevienareikšmio vertinimo. Teigta, kad taip menkinamas Teismo autoritetas ir net iškreipiama esmė: Teismas panašėja į arbitražinę instituciją [7, p. 22–23]. Abejota ir tokių teisėjų objektyvumu. Tokia nuomonė nėra pagrįsta. Vis dėlto Teismo sudėtis nebuvo nulemta ginčo šalių valia. Teisėjai *ad hoc* kaip tik garantavo Teismo objektyvumą, nes Statutas leido nuolatiniam teisėjui dalyvauti ir savo šalies byloje (31 str.). Kitai ginčo šaliai, neturinčiai savo teisėjo Teismo sudėtyje, leista skirti teisėją *ad hoc*, turintį tokias pat teises, kaip ir kiti teisėjai (Klaipėdos Krašto konvencijos byloje 1932 m. bei Panevėžio ir Saldutiškio geležinkelio byloje 1939 m. Lietuvai *ad hoc* teisėjo teisėmis atstovavo M. Römeris; Lietuvos ir Lenkijos susisiekimo geležinkeliu byloje 1931 m. – VI. Stašinskas). Kartu reikia pasakyti, kad *ad hoc* teisėjai anaiptol ne visuomet „atstovavo“ tik savo vyriausybių interesams ir iš esmės nemenkino, o priešingai, geriau išmanydami ginčo genezę ir esmę, prisiėdė, kad Teismo sprendimai būtų objektyvūs.

Teisėjams buvo suteikti visi diplomatiniai imunitetai ir privilegijos (19 str.). Teisėjai rinko Teismo pirmininką ir jo pavaduotoją. Teismo pirmininkas ne tik vadovavo Teismo darbui, posėdžiams, bet turėjo ir ypatingą balsą priimant sprendimus ar patariamąsias nuomones.

Teisėjams balsuojant už nuosprendį ar patariamąją nuomonę ir balsams pasiskirsčius po lygiai, lemiamą balsą turėjo Teismo pirmininkas, jo nesant, Teismo pirmininko pavaduotojas.

Teismo rezidavimo vieta buvo paskirta Haga. Statutas nustatė trejų specialių Teismo rūmų sudarymą: Greitosios procedūros rūmai; Susisiekimo (Tranzito) rūmai ir Darbo rūmai. Specialių skyrių sudarymą steigėjai motyvavo tuo, kad yra ypatingo pobūdžio ginčų, į kuriuos būtina ypač atidžiai įsigilinti ir turėti daug žinių. Šių Teismo skyrių procedūros menkai kuo skyrėsi nuo Teismo procedūrų. Toks išskyrimas, manyčiau, buvo betikslis. Teismas nagrinėjo teisinius ginčus, tad abejoti teisėjų kvalifikacija vargu ar buvo galima, be to, Teismo procedūra buvo numačiusi galimybę kviesti į bylos nagrinėjimą ekspertus. Tokią abejonę sustiprina ir pats faktas, kad per Teismo gyvavimą tik Greitosios procedūros rūmai buvo išnagrinėję dvi bylas. Valstybės anaipol nereikšė pasitikėjimo šioms rūmams. 1931 m. Lietuvos ir Lenkijos susisiekimo geležinkeliu byla taip pat buvo nagrinėta ne Tranzito rūmuose.

Teismo darbo tvarka buvo nustatyta procedūrinėmis normomis Statuto 39–64 str. ir Teismo reglamento 37–70 str. Šių normų teisinė galia buvo nevienoda, pirmumą turėjo Statuto normos, kurios ir buvo proceso taisyklių pagrindas, o Reglamento normos buvo tik fakultatyvinio pobūdžio: taikytos tik jei Teismas nebuvo priėmęs kitų normų arba jeigu ginčo šalys nebuvo jų pakeitusios kitomis.

Teismo darbo oficialiomis kalbomis buvo pripažintos dvi – anglų ir prancūzų. Statutas vis dėlto numatė galimybę procesą vesti ir kita kalba, jeigu to prašė ginčo šalys bendru sutarimu (str. 39).

Žodinė Teismo procedūra vyko Teisme per valstybių atstovus [9, p. 139]. Šalims buvo suteikta teisė kviesti patikėtinius ir advokatus. Raštiška Teismo procedūra vyko pasikeičiant ginčo šalims memorandumais, kontramemorandumais ir prieštaravimais.

Į Teismo posėdžius galėjo būti kviečiami liudytojai, pasitelkiami ekspertai, duodami patikėtinių, atstovų ir advokatų žodiniai parodymai ir paaiškinimai.

Bendra nuostata buvo ta, kad procesas turėjo vykti viešai, nebent kitaip būtų nusprendęs Teismas arba šalys būtų reikalavusios ginčą spręsti Rūmuose. Proceso viešumo principas buvo netaikomas Teismo pasitarimams, kurie buvo uždari ir jų eiga turėjo būti neviešinama.

Teismo sprendimas turėjo būti priimtas teisėjų balsų dauguma.

Teismo kompetencijos klausimas ir veiklos įvertinimas

Teismo kompetencija paprastai skirstoma į subjektinę ir materialiąją (objekto) [3, p. 161]. Reglamentuojant *ratione personae* kompetenciją Statuto 34 str. nustatė, kad Teismas yra atviras visoms Tautų Sąjungos narėms ir valstybėms, prisijungusioms prie pakto, taip pat valstybėms, kurios Teismui pareišk, kad pripažįsta Teismo jurisdikciją, pasižadėdamos taikiai vykdyti Teismo priimtą sprendimą. Ginčo šalimi šiame Teisme galėjo būti tik valstybė, privatiems asmenims tokia galimybė nebuvo numatyta. Teismas buvo įsteigtas ir viešosios, ir tarptautinės privatinės teisės tarptautiniams ginčams spręsti. Taigi privatūs asmenys galėjo ginti savo interesus šiame Teisme, tačiau tai galėjo daryti per savo valstybės vyriausybę. Teismo praktikoje didesnė dalis ginčų, anot L. Openheimio, ir buvo privataus intereso gynimo atvejai [8, p. 86] (pvz., Lietuvos ir Estijos byla dėl Panevėžio–Saldutiškio geležinkelio 1939 m., Oscarino Chino byla 1934 m.).

Ratione materiae kompetencija paprastai yra skirstoma į laisvąją ir privalomąją. Laisvoji kompetencija buvo tuomet, kai šalys į Teismą kreipdavosi bendru sutarimu *ad hoc*. Privalomoji kildavo šiais atvejais:

1. kilus ginčams dėl sutarčių, kurios nėra skirtos taikiam ginčų reguliavimui, tačiau numato kreipimąsi į Teismą ginčo atveju;
2. esant sutarčiai dėl taikaus ginčų reguliavimo ir numatančios teisminį sprendimą su kitomis taikinamosiomis procedūromis;

3. esant fakultatyvinei klauzulei. Pagal Teismo statuto 36 str. 2 d. valstybė, Tautų Sąjungos narė ar statuto priede minima, gali bet kuriuo metu pareikšti, kad sutinka su Teismo privalomąją jurisdikcija ginčiuose su kitomis valstybėmis, taip pat pasirašiusiomis privalomąją klauzulę.

Tautų Sąjungos statuto 14 str. ir Teismo statutas Teismo kompetencijai *ratione materiae* prasmė suteikė teisę priimti sprendimus ir patariamąsias nuomones pripažįstant Teismo privalomąją jurisdikciją šiais atvejais:

1. aiškinant sutartis;
2. sprendžiant tarptautinės teisės klausimą;
3. dėl fakto, kuris yra tarptautinės teisės pažeidimas;
4. dėl žalos už tarptautinės prievolės pažeidimą atlyginimo pobūdžio ir dydžio.

Privalomosios Teismo kompetencijos atžvilgiu buvo nustatyta, kad valstybės tokią kompetenciją gali pripažinti Teismui tik kai kuriuose teisiniuose ginčiuose dėl:

2. sutarties aiškinimo;
3. dėl bet kurio tarptautinės teisės klausimo;
4. fakto, kuris yra teisės pažeidimas;
5. žalos atlyginimo dėl tarptautinės prievolės pažeidimo pobūdžio ir dydžio (Teismo statuto 36 str. 2 d.) [9, p. 56-66].

Teismas, priimdamas sprendimus ir patariamąsias nuomones, pagal Teismo statuto 38 str., privalėjo remtis šiais teisės šaltiniais:

1. bendromis ir specialiomis tarptautinėmis konvencijomis, kurias vienaip arba kitaip pripažįsta ginčo valstybės;
2. tarptautiniais papročiais, kurie buvo pripažinti teisės normomis;
3. civilizuočių tautų bendrais teisės principais. Čia reikėtų pasakyti, kad tokiais principais to meto teisės doktrina pripažino principus, kurie buvo pripažįstami visuotiniais vidaus teisėje, taip pat tie, kurie kyla iš pačios tarptautinės teisės prigimties [7. P. 24].
4. teisiniais sprendimais ir žymiausia įvairių tautų doktrina, laikantis statuto 59 str. apribojimų. Šis šaltinis buvo įvardytas tik kaip pagalbinė priemonė siekiant nustatyti teisės normas.

Teismas savo veikloje stengėsi nenaudoti precedento, tačiau dažnai grįždavo prie anksčiau priimtų sprendimų ir išvadų.

Ginčo šalys bendru sutarimu taip pat galėjo suteikti Teismui teisę ginčą spręsti ne pagal galiojančią teisę, o vadovaujantis bendraisiais teisingumo principais – *ex aequo et bono*. Taigi teismui konkrečioje byloje buvo suteikta teisė kurti naujas teisės normas ir principus (7, p. 24).

Teismas bylose priimdavo sprendimus arba patariamąsias nuomones. Teismo statute nebuvo numatyta Teismo konsultacinė jurisdikcija – tai buvo padaryta 1929 m. statuto pataisų protokolų 67–38, 71–74 str. Patariamąsios nuomonės į Teismą galėjo kreiptis ne tik ginčo šalys, bet ir Tautų Sąjungos Asamblėja arba Taryba (Tautų Sąjungos statuto 14 str.).

Per savo gyvavimo laikotarpį nuo 1922 iki 1939 m. Teismas išnagrinėjo 58 bylas. Buvo priimtas 31 sprendimas ir pateiktos 27 patariamąsios nuomonės. Sovietinė teisės doktrina menkino Teismo reikšmę ir kaip pagrindinį priekaištą nurodė tai, kad nors Teismas ir buvo įsteigtas ginčams spręsti taikiai būdu, tačiau XX a. ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje tapo neveiksmingas ir neužkirto kelio Antrajam pasauliniam karui [10, p. 117]. Tokia pozicija menkai pagrįsta.

Vis dėlto reikia pripažinti, kad Teismas daug nuveikė taikiai sprenddamas tarpvalstybinius ginčus. Buvo nagrinėtos tokios bylos kaip Anglijos ir Prancūzijos dėl Tuniso ir Maroko kolonijų pilietybės, valstybių teritoriniai ginčai, paprastai gresiantys karu ar bent karine intervencija, pvz., Norvegijos ir Danijos byla dėl Pietų Grenlandijos [11]. Neabejotinai veiksminga ir objektyvi Teismo veikla prisidėjo prie taikos palaikymo.

Teismas tapo pagrindine veiksminga tarptautine institucija mažosioms valstybėms ginant savo interesus tarptautinėje plotmėje, pvz., Lietuvos ir Antantės byla dėl Klaipėdos krašto statuto 1932 m. Teismo kompetenciją 1939 m. buvo pripažinusios 65 pasaulio valstybės iš 73. Tai neabejotinai rodo Teismo autoritetą.

Reikšminga yra ir tai, kad Teismas prisidėjo ir prie tarptautinės teisės normų plėtojimo, ypač formuluodamas ir aiškindamas tarptautinės teisės normas ir principus. Teismas iš esmės priartino tarptautinės teisės teoriją ir praktiką. Priimant Teismo sprendimus plačiai taikyta doktrina. Teismo prejudicija buvo ypač plėtotą tarptautinių sutarčių teisė ir konkretnami tarptautiniai teisės principai.

Neabejotiną Teismo sėkmę rodo ir tas faktas, kad 1945 m. įsteigus Jungtines Tautas ir kuriant naują teismą – Teisingumo Teismą, jo statuto pagrindu buvo paimtas Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo statusas, ir nors Teisingumo Teismas teisiškai nėra laikomas buvusio Teismo teisių perėmėju, tačiau dalinį teisių perėmimą garantavo Teisingumo Teismo statuto 37 straipsnis.

Išvados

1. 1921 m. įsteigtas Nuolatinis Tarptautinis Teisingumo Teismas buvo pirmasis tarptautinės teisės praktikoje nuolatinis Teismas, taikiai sprendžiantis ginčus. Įsteigus teismą iš esmės baigėsi tarptautinėje teisėje vyravęs arbitražinis ginčų sprendimo laikotarpis.

2. Nors teismas ir buvo įsteigtas kaip Tautų Sąjungos institucija, tačiau teisėjų rinkimo procedūra ir nuolatinis Teismo darbo pobūdis garantavo teismo objektyvumą ir autoritetą tarptautinėje bendruomenėje.

3. Teismui Statutu buvo suteikta teisė vadovaujantis galiojančia teise (sutartimis), pripažintais teisės principais ir teisės doktrina priimti bylose sprendimus ar patariamąją nuomonę. Teismo *ratione materiae* kompetenciją buvo siekiama įtvirtinti kaip privalomąją tiek teisės, tiek fakto nustatymo prasme.

4. Teismo veikla vertintina teigiamai, nes teismas iš esmės taikiai sprendavo ginčus, ypač teritorinius. Tai buvo bene vienintelė objektyvi tarptautinė institucija, kur mažosios valstybės galėjo ginti savo interesus.

5. Teismas taip pat prisidėjo prie tarptautinės teisės šaltinių plėtotės. Nors Teismas vengė teismo precedento, tačiau plačiai aiškino tarptautines sutartis ir konkretino teisės principų formuluotę.

LITERATŪRA

1. **Encyclopedia** of Public international law. – Amsterdam, 1997. Vol. 3.
2. **Akehurst M., Malanczuk P.** Šiuolaikinės tarptautinės teisės įvadas. – Vilnius, 2000.
3. **Krivickas D.** Nuolatinis tarptautinis teisingumo tribunolas. – Kaunas, 1935.
4. **Jaščenka A.** Tarptautinės teisės kursas. Konstitucinė tarptautinė teisė. Kaunas: VDU, 1931. T. 1.
5. **Handbuch** des Völkerrechts. Bd. 1. III Abteilung. Geschichte des Völkerrechts von A.Wegner. – Stuttgart, 1936.
6. **Анцилотти Д.** Курс международного права. – Москва, 1961. Т. 1.
7. Wehberg H. Der Internationale Gerichtshof. Entstehungsgeschichte, Analyse, dokumentation. – Berlin, 1973.
8. **Оппенгейм Л.** Международное право. – Москва, 1950. Т. 2. Ч. 2.
9. **Kaufmann H.** Die Gutachten des Staendigen Internationalen Gerichts als Mittel zwischenstaatlicher Streitschlichtungen. – Basel. 1939.
10. **Пушмин Э.** Мирное разрешение международных споров. – Москва, 1974.
11. PCI.A/B 53.1933 04 05.

The Permanent Court of International Justice as an Institution for Peaceful Settlement of Disputes in 1921-1939

Doctoral Candidate Gintaras Šapoka
Mykolas Romeris University

Keywords: *League of Nations, Permanent Court of International Justice, Statute, competence*

SUMMARY

On January 25, 1919, at the Paris Peace Conference, a resolution was passed, under which a decision was adopted to set up the League of Nations. A commission for preparation of the Court Statute was formed at the League of Nations. On December 13, 1920, the draft of the Court was approved at a meeting of the League of Nations, and a protocol for signing was prepared.

The Statute of the Permanent Court of International Justice was not adopted at a meeting of the League of Nations, and it came into legal force only after signing and ratifying the Protocol of 13 December 1920 by the participating states. In the literature it was discussed which of the legal acts means the establishment of the Court. It was considered that it was the resolution of the League of Nations or Article 14 of the Statute of the League of Nations. D.Anziloti's opinion should be approved that an establishment act is a multilateral agreement, since it foresees that the Statute cannot be changed without consent of the states that ratified and joined it. The Court Statute was subdivided into three parts: Organization of the Court, Competence of the Court and Procedure. Quite a number of shortcomings of the Statute, especially those of procedure, were revealed in practice.

*The Permanent Court of International Justice, established in 1921, became the first permanent Court in the international practice of law for peaceful settlement of disputes. The establishment of the Court in actual fact completed the period of settlement of disputes at arbitration prevalent in international law. The Court, even though it was established as an institution of the League of Nations, however, the procedure of election of judges, ad hoc judges and permanent work of the Court guaranteed the objectivity of the Court, as well as its authority in the international community. The Court Statute was granted the right, in accordance with law in force (treaties), the recognized principles of law and a law doctrine, to adopt decisions in cases or advisory opinion. By the competence of the Court in terms of *ratione materiae* it was striven to enforce as compulsory both in terms of law and fact establishment. The activity of the Court is to be evaluated positively, since the Court in the essence served for peaceful settlement of disputes, especially in cases of settlement of territorial disputes, and it seemed to be the only international institution for small states to defend its interests. The Court also served for the development of international law sources. Even though the Court avoided judicial precedent, however, it interpreted extensively international treaties and made the formulation of law principles more concrete.*

